

Hivatásos titoknokok

A gyerekek vallomásai után érdemes talán a felnőttekét is megismerni. Kiváltképp azokét, akik bizalmi hivatásuk révén naponta szembesülnek a magán- és közérdekű titkok megannyi szakmai, etikai dilemmájával. A következő oldalakon csupa ilyen „hivatásos titoknok” szólal meg: orvos, pszichológus, lelkész, tanár, riporter, dokumentumfilmes, ügyvéd, jogász és ügyészégi nyomozó – témánk mai, eleven társadalmi összefüggéseinek avatott ismerői.

Tőlük, egyebek közt, az alábbi kérdésekre vártunk választ:

1. *Vannak-e „örök” titkok, avagy minden titok elévül egyszer? Melyek a személyes titkok felfedésének írott és íratlan szabályai? (megváltozott élethelyzet, az érintettek halála stb.)*

2. *Említsen néhány példát, hogy saját hivatása körében mi számít „hétpecsétés” titoknak, és mi az, aminek „bizalmassági fokát” esetről esetre maga mérlegelheti!?*

3. *Változott-e az elmúlt időkből a titoktartással kapcsolatos társadalmi morál, s ha igen, miként? (Például: milyen új normák vagy normaszegések érzékelhetők a nyilvános és magánszférában?)*

4. *Változott-e az elmúlt időkből a titoktartással kapcsolatos hivatásrendi etika, és volt-e példa arra, hogy valamely kollégájának kirívó indiszkréciója (visszaélése, zsarolása stb.) az egész szakma elítélését kiváltotta?*

5. *Eddigi pályája során követett-e el – akarva-akaratlan – olyan indiszkréciót, amit utólag megbánt? Volt-e a jóvátételre bármi lehetősége, és mi lett az eset következménye?*

6. *Vannak-e „jó” és „rossz” titkok – avagy milyen érzés egy életen át mások titkait hordozni-őrizzni?*

7. *Miféle veszélyeket rejt az őszinteség, és mi indokolhatja a nyilvánosság eseti korlátozását?*

7+1. *Jó lenne, ha néhány titokkal (titokszegéssel) kapcsolatos gyermek- vagy ifjúkori élményére is kitérne; főként ha úgy érzi, az valamiképp befolyásolta későbbi pályáját, hivatásválasztását.*

„Orvos mivoltom a »titkok edényévé« avatott...”

Pallaghy Sándor pszichiáter

Bár tudományos folyóirat felkérésére írom e sorokat, írásom ez egyszer a tudományosságunknak még a látszatát is igyekszik elkerülni. Sokkal inkább személyes beszámoló kíván lenni azokról az érzésekről, gondolatokról és dilemmákról, melyek a mindennapos

klinikai, szakrendelői gyakorlatban, vagy akár magánrendelésen az orvos-beteg viszonyt illetően megfogalmazódnak.

A titok mibenléte a gyógyítómunka része, bár korántsem orvosi jelenség csupán; az általános emberi titok sajátos megnyilvánulása, mely többnyire a bűn, teher, szorongás avagy a boldogság, kiválasztottság, öröm kontextusában értelmezhető. Maga a fogalom – „titok” – is egyszerre vonzó és nyugtalanító számunkra, azonos a rejtettel, az ismeretlennel. Korunk sok titokhoz nyúlt avatatlan kézzel, s a titkosság, a bizalom alapján működő orvoslást éppúgy megfosztotta misztériumától, mint az emberi élet más intim dimenzióit. A vallásosság, a hit ma éppúgy a tapintatlan racionalitás áldozata, miként a szerelem és szexualitás kimondhatatlan, meghitt örömei is. Mindenről le kívánták rántani a leplet – és úgy tűnik, sikerült. A „nyers” valóság titkaitól megfosztva pedig csekély vonzást gyakorol az emberekre. Helyette tanúi vagyunk korunk új, meglehetősen talmi titokgyártásának és okkult csodavárásának. Az emberi élet bizalmas alaptényeit ma kevesebb tisztelet övezi, mint valaha, s az intézmények, a tömegtájékoztató alig mutat respektust a magánélet iránt. Közügy és magánügy egyre megy, a titok üzlet forrása, szenzáció témája, vagy az otromba bürokratikus ügykezelés áldozata.

Az emberi titkok dédelgetése a kiválasztottság kellemes, borzongató érzésével tölt el, értéket jelent számunkra – „leleplezésük”, napfényre kerülésük így éppen e sajátos értéktől foszthat meg. A titok értékke emelhet bármit: egy gyermek is ismeri a dolgok titkolásának ízét vagy súlyát, és éppúgy szenvedhet annak erőszakos vagy tapintatlan megfosztásától. A titok azonban nemegyszer súlyos életteher is lehet, valóságos vagy vélt bűnök hordozásának kísérője. Sokak számára látható megkönnyebbülést jelent mások effajta titkainak feltörése. A takargatott bűnöket, visszaéléseket rejtő homályt az éles rivaldafény hirtelen szertefosztatja, s a leleplezett ott áll előttünk szánalmasan, pőrén vacogva. És amíg önfelédten leköt bennünket e látvány, legalább addig sem kell a magunk hasonló nyomorúságaival bajlódniuk...

Az orvosi hivatás egyik meghatározó momentuma a páciens önfeltárlkozása. A titok részesévé vált orvos nincs könnyű helyzetben, kiváltképp manapság. A társadalmi titkolózás által jelentősen megnövelt súlyú emberi titkok közlése alapvető közösséget teremt a titkok forrása és a beavatott: a páciens és az orvos között. Keveset írnak azonban arról, hogy a páciens titkainak birtoklása milyen súlyú terhet jelent az orvos számára. Holott a testi-lelki titkok évek alatt felgyűlő sokasága mélyen érinti, és szükségképp mindegyre formálja magát a gyógyító személyt is. A gyomorfekélyes orvos fekélyes betegek panaszait alighanem mindenki másnál nagyobb megértéssel tudja kezelni, hiszen valamennyi panasz ismerősként hangzik számára, s az érzelmi azonosulás eleve mélyebb megértését garantálja a konkrét fájdalomnak, életvitelnek és panaszoknak.

Valójában, így vagy úgy, minden orvos sérült – hiszen ha nem így lenne, nyilván más pályát választott volna magának. Aszklepiosz, a görög mitológia gyógyító istene is sánta volt, és botra támaszkodva járt.

Negyedszázados orvosi praxisom során ugyanazt észlelhettem, mint kollégáim. Pusztán orvos mivoltom a titkok edényévé avatott, a beteg bizalmának letéteményese, titkainak kezelője lettem. A pszichiátriai pálya még ezen felül is további próbatételeket jelent minden praktizáló orvos számára. A társadalmilag negatív megítélésű élettények vagy bűnné minősített betegségek, devianciák rendre a titkok leplének védelmébe kényszerülnek, viselésük igen nehéz. Az elmebetegségek vagy szexuális devianciák, az alkoholizmus vagy a drogfüggőség, a HIV-pozitivitás törvényi szankcionálása vagy szégyen általi sújtottsága nemritkán erősen hátráltatja e bajok gyökereinek feltárását. Személyes énünket

amúgy is elhallgatások, titkok sokaságával védjük; amit magunkról közreadunk, az jórészt nem egyéb, mint egy nem létező, ám mások által akceptálható avagy vágyott önkép. A valós dolgok többnyire latensek maradnak, emberi lényegünk önmagunk elől is rejtett. Érthető, ha ezek kényszerű feltárása a meztelenség kiszolgáltatott érzését kelti, megriaszt és félelemmel tölt el. A közösségi megítélés enyhébb volta ugyanakkor gyakran igen nagy segítséget nyújthat. Nemrég az egyik volt amerikai elnök felesége a nyilvánosság előtt megvallotta, hogy alkoholistája, ezáltal sok millió honfitársának könnyítve meg a probléma nyíltabb kezelését. A homoszexualitás vállalása a Meleg Büszkeség Napját (The Day of Gay Pride Parade) követően úgyszintén érezhetően nyíltabb lett.

Ideális esetben az orvosi titoktartás feltétel nélküli kell, hogy legyen – kiváltképp a már említett, társadalmilag elítélt betegségek gyógyítói körében. Az orvos azonban biztosítótársaságok által fizetett alkalmazott, aki szigorú törvényes korlátok közt végzi a dolgát, hatósági funkciókkal felruházva és megterhelve. Ráadásul a betegségek komplex gyógyításánál kollégák, nővérek és asszisztensek hadára támaszkodik, nap mint nap velük is tudatva betegeinek legszemélyesebb adatait. A gyógyításra jelentkező beteg már az első pillanattól fogva bizalmas adatait kiszolgáltatására kényszerül, és biztosítottként alig van mód anonim gyógyítására. Kórelőzményi adatait, „vallomását” – amely nemegyszer törvény által szankcionált tényeket is tartalmazhat – rögzest „aktákban” rögzítik. A titkok archiválása, nyilvántartása, a számítógépes rendszerből való tetszőleges előhívhatósága, bünyügyi, hatósági felhasználhatósága úgyszintén bizalmas közléseinek korlátozására készítheti a beteget. A drogos betegek többsége joggal tart ettől, és az ellenkezőjéről alig győzhető meg. A szakrendelői gyakorlatban szinte mindennapos, hogy a rendőrség „a látókörébe került” személyekről orvosi tájékoztatást követel, s ma már számos cég teszi munkahelyi alkalmazás előfeltételévé a negatív pszichiátriai előéletet, arra kényszerítve a munkavállalót, hogy a pszichiátriai gondozótól igazolást kérjen az obligát szöveggel: „pszichiátriai nyilvántartásunkban nem szerepel”. A szomszédja által a gyámhatóságnak bejelentett gyanútlan polgár ügyében – orvosi kezdeményezés nélkül! – nem egy gyámhatóság kísérelt meg kritikátlanul elmekörtani vizsgálatot kérni, megállapítandó, hogy az illető „nem szenved-e cselekvőképességet kizáró elmeállapotban”. Ám az orvosi titkot olykor – igencsak kétes eszközökkel – belülről is intézményesíteni próbálják... A nyolcvanas évek elején az egyik hazai, igazságügyi pszichiátriai intézetből távozva titoktartási kötelezettséget írtattak alá velem, amely nyilván nem a betegek érdekvédelmét kívánta fokozni – sokkal inkább az intézmény sanyarú belviszonyait homályban tartani. Egy közkórházi kolléga, miután tudomására jutott, hogy az általa gyógykezelt beteg heroinista, erről haladéktalanul jelentést tett a rendőrségnek. Mászor a fájdalmas titkok, a bizalmas panaszok iránti teljes érdektelenség döb-bentheti meg a beteget... Egy budapesti közkórházban elmebetegség gyanúja miatt hívtak konzíliumba egy látszólag minden ok nélkül síró, idős asszonyhoz. Kérdésemre: miért sír, azt felelte: otthon pár napja meghalt a férje. És miért nem mondta el ezt az orvosának? – kérdeztem. „Itt erre senki sem kíváncsi” – hangzott a válasz... Sok esetben a család, a hozzátartozók sem kíméletesebbek, magától értődőnek veszik, hogy felnőtt rokonuk orvosra bízott titkait megtudhassák. A kórházi pszichiátriai kezelés után az osztályok hivatalból értesítik a pszichiátriai szakrendelőt – anélkül, hogy erre a beteg előzőleg felhatalmazást adott volna. Az intézményesített egészségügy számára ez a gyakorlat nyilvánvaló előnyökkel jár – de vajon ki képviseli a páciens érdekeit?

Márpedig annak szolgálata az ideális orvoslét valódi rendeltetése volna... Elvégre a bizalomkeltő hozzáértés s a gyógyító etikus magatartása – melynek elvben feltétel nél-

külinek kellene lennie! – az alapja az egész orvos-beteg kapcsolatnak. A bizalommal feltárt betegség-történetet s a hozzá kötődő élettényeket feltétlenül titokban kell tartani, kizárólag a beteg személyes javát szem előtt tartva s a megelőlegezett bizalmat gondosan ápolva – hisz e nélkül az orvosi hivatás humán oldala csak még további veszteségeket szenvedhet. Az íratlan szerződést pedig, amely éppen e bizalom alapján orvos és beteg közt egyszer létrejött, utólag nem lehet fölmondani...

„A büntudat titkot termel...”

Kövér Anikó pszichológus

Régóta pszichoterápiát „művelő” pszichológusként jól teszem, ha néha arra is gondolkodom, hogy már torzít a szemüvegem, amelyen keresztül az emberek világát szemlélem. Ez óhatatlanul így van, hiszen napi sok órában „problémás” személyiségekkel foglalkozom.

Számomra a világ legtermészetesebb dolga, hogy az emberek félnek, szoronganak, büntudatuk van, kisebbségi érzésekkel küzdenek, gyűlölnek, szeretnek, megcsalnak, elárulnak, gyászolnak, öngyilkosságra, netán perverz dolgokra gondolnak... Vagy éppen frigidek, impotensek, gátlásosak, „nem elég jó nők”, „nem elég jó férfiak”... És persze titkokat hordoznak, mert hisz’ mindannyian úgy vélik: „mások”, a „normális” emberek nem küzdenek hasonló problémákkal – vagy ha mégis, úgy könnyedén megbirkóznak velük, és boldogan élnek tovább, amíg meg nem halnak.

Némi töprengés után az emberi titkokat három csoportba rendeztem – kizárólag alkalmi használatra, a „tárgyalhatóság érdekében”. (Ismét csak „torzító szemüvegem” hatásának tudható be, ha nem egyforma részletességgel írok róluk, bár mindhárom „típust” egyaránt fontosnak tekintem.) Ezek az általam – kissé önkényesen – alkotott csoportok a következők: 1. „*intimitástitkok*”, 2. „*büntudattitkok*” és 3. „*foglalkozástitkok*”.

Az *intimitástitkok* a legkedveltebbek, mivel azokat két (vagy tetszőleges számú) beavatott anélkül birtokolhatja, hogy másoknak ártana velük. Az efféle titkok nem okoznak rossz érzést senkinek, viszont jólesően erősítik két (vagy több) ember összetartozás-élményét.

Ilyen a karácsonyi ajándékozás körüli, némely családban már-már követhetetlen titkolózásdömping...

Vagy amikor büszkén bezsebeljük a nagy dicséretét otthonunk „csodás” rendjéért, s csak mi tudjuk, hogy ha egy szekrényt kinyitna, koszos ruhák zúdulnának a nyakába tonnaszám...

Vagy amikor a nászutunkról készült fényképeket – videókat – megmutatjuk, és eszünk ágában sincs arról mesélni, mit is csináltunk abban a kilátótoronyban, csupán a táj szépségeiről lelkendezünk...

Nem sorolom tovább, mivel a legtöbbünknek remélhetőleg tucatszám vannak – sőt kell is, hogy legyenek – efféle „titkai”. Akinek pedig nincs, az szinte biztosan hajlamos a fent említett második típus: a *büntudattitok* hordozására. Hiszen az *intimitástitkok* hiánya azt jelzi, hogy nincsenek, és nem is igen voltak biztonságos, elfogadást, melegséget nyújtó kapcsolatai a „titkohordozónak”, csupán kötődései, melyek nem voltak méltóak igazi bizalomra.

A *büntudattitkok* érzékeltetésére – melyekkel viszont már jócskán akad dolga egy pszichológusnak! – legjobb talán, ha kölcsönveszek egy idézetet John Steinbeck *Éden-től keletre* c. regényéből.

(Lee, a bölcs kínai mondja:)

A legnagyobb rémület, ami egy gyermek szívét marcangolhatja, hogy: nem szeretik! A pokoltól sem fél annyira, mint attól, hogy visszalökik, elutasítják. Azt hiszem, nincs ember a világon, aki kisebb-nagyobb mértékben ne érezte volna a visszautasítás gyötrelmét. A mellőzés haragot szül, a harag valami bűnt a mellőzés megbosszulására, a bűn pedig bűntudattal jár – íme, az emberiség története! Azt hiszem, ha a visszautasítást, a mellőzést ki lehetne küszöbölni, az ember természete is megváltoznék. Bizonyára kevesebb bolond szaladgálna köztünk. És szívem mélyén abban is biztos vagyok, hogy nem lenne szükség annyi börtönre. Így hát minden itt van a kezdet, az indulásunk körül. Egy gyermektől megtagadják a szeretetet, amely után sóvárog; erre megrúgja a macskát, s ezzel máris titkos bűnt rejteget. Egy másik gyermek pénzt lop, hogy meg tudja vásárolni a szeretetet, a harmadik meghódítja a világot, és megint csak bűn és bosszú és újabb bűn. Az ember az egyetlen bűntudatos állat.

Márpedig a bűntudat titkot termel.

A szerencsések titkaik jó részét „kinövik”; azok évek múltán elévülnek vagy elfelejtődnek. Ha mégsem, akkor később „kis színesként” mesélnek róluk szüleiknek, barátainak, szerelmüknek, munkatársaiknak – bizalmas vagy kevésbé bizalmas – beszélgetések, emlékidézések során. Hiszen mire felnövünk (van, akinek ez sosem sikerül...), annyi mindenről kiderül, hogy mások is éppen így voltak, így vannak ezzel!

A kevésbé szerencsések, akik a kamaszkor után is hordozzák „szörnyű” titkaikat, megpróbálnak bulvárlapok, filmek, könyvek, szakkönyvek, internet stb. segítségével tájékozódni: hogy miként is vannak mindezzel mások. Ez azonban aligha segíthet, hiszen az alaphelyzet, hogy titkát illetően senkiben sem bízhat, ettől még szomorú tény marad.

Néhányan közülük eljutnak egy pszichológushoz...

Azt hiszem, meglepően kevés az olyan titok, ami tényleg titok tud maradni! Valahogy úgy vagyunk ezzel, mint amikor egy kényes helyzetben hazugságra kényszerülünk... Magára a helyzetre évek, sőt évtizedek múltán is tisztán emlékszünk, de arra már nem, hogy a bennünk felmerülő hazugságok közül végül is melyiket „alkalmaztuk”. Csak az marad meg bennünk – de az kristálytisztán! –, hogy hazugságunkat minek a leplezésére szántuk. Titkaink folytonos őrzése temérdek energiát követel tőlünk, ami előbb-utóbb lebukáshoz vezet, mert belefáradunk abba, hogy nem mi birtokoljuk a titkot – hanem az minket.

Ilyen, egész családokat megterhelő „titok”, ha a gyerek elől sok éven át elhallgatják, hogy valójában örökbefogadott.

Vagy ha mindenki úgy tesz, mintha a szeretett családtag nem is a rák végső stádiumában lenne.

Vagy mintha nem sejténé senki, hogy a család valamely tagja homoszexuális.

Vagy ha a gyerek úgy tudja: meghalt az apja, miközben egy másik városban, földrészen éli világát.

Vagy ha az anya nem hajlandó tudomásul venni, hogy új férje bizony molesztálja előző házasságából való, serdülő lányát.

A példákat hosszan lehetne sorolni (ahány család, annyiféle titok), de talán ennyiből is érzékelhető, mire gondolok.

Ezekről a „nagy” titkokról legtöbbször kiderül, hogy már régóta közösek, csak éppen mindenki azt hiszi a másikról vagy magáról, hogy nem bírná elviselni nyílt lelepleződésüket. A mindenkori gyerekek pedig, akik persze szintén korosodnak – a kamaszkori heves, lázadó korszakot kivéve –, maguk is hajlamosak betartani e hallgatólagos

játékszabályokat. Annál inkább, mivel egy családban igen nehéz megteremteni az új, immár titok nélküli egyensúlyt.

De a nem családhoz kötődő titkok sem kevésbé megterhelők.

Máig emlékszem annak a fiatalembernek a kálváriájára, aki a munkahelyén sok éven át eltitkolta zsidó származását. Lehetetlen helyzetek sorát kellett átélnie. Kollégái gyanútlanul „zsidóztak” jelenlétében, ő meg ilyenkor csak bambán vigyorgott, holott legszívesebben behúzott volna nekik egyet – és persze rendesen utálta magát a gyávaságáért... Családja előtt meg azt titkolta, hogy „remek” munkahelyén miért nem érzi jól magát, mélyen szégyellve előttük, hogy nem meri vállalni zsidóságát. Talán szerencsém volt, hogy munkám során eddig nem találkoztam olyan titokkal, ami tényleg „feladja a leckét”. Olyasmire gondolok, hogy egy kliens netán gyilkosságot követett el, de ennek titkát egyedül velem, a terapeutával hajlandó megosztani... Így hát még mindig hihetem, hogy egy ember életében a *bűntudat-titkok* tartós (!) viselése egyáltalán nem szükségszerű, és meglétük csupán arra vall, hogy a titokhordozó rosszul sáfárkodik az emberi kapcsolatokban rejlő fantasztikus lehetőségekkel – persze, többnyire önhibáján kívül...

Foglalkozástitkok alatt olyan titkokat értek, melyekkel munkája során mindenkinek meg kell tanulnia bánni ahhoz, hogy a dolgát jól végezhesse. A foglalkozástitkok birtokosa lehet kém – velük szerencsére még csak regényekben, filmekben találkoztam –, politikus, lelkész, üzletember, orvos, ügyvéd, vagy éppen pszichológus...

Nekünk, ez utóbbiaknak, az a legtisztább helyzet, ha egy független rendelőben végezzük munkánkat a bennünket önként választó klienssel. Ilyenkor titoktartási kötelezettségünk nyilvánvaló, s azt nem is oly nehéz megtartani, hiszen ügyvédi szóhasználatlaltal élve: „a kliens érdeke a legfontosabb”. Ha azután elvisszük egy kollégánkhoz szupervízióra az esetet, mindkettőnk számára evidens, hogy a páciens neve és konkrét adatai említése nélkül dolgozunk. Arról nem szólva, hogy az így beavatott kollégára is éppúgy érvényes a titoktartási kötelezettség.

Valahány kliensünk élete, problémái agyunkban egy „csőben” vannak elraktározva, amelybe csak olyankor nézünk bele, amikor vele dolgozunk. Ez aránylag hamar megtanulható. Jóval kényesebb a helyzet, ha olyan szervezetben végzünk tanácsadást és – ritkábban – pszichoterápiát, ahol az alkalmazó azért fizet bennünket, hogy a szervezet néhány, vagy akár összes tagjának nyújtsunk rendszeres szolgáltatást. Ilyenkor, sajnos, már kevésbé egyértelmű, hogy a „kliens érdeke a legfontosabb”, s a titoktartás is számos nehézségbe ütközhet. Gyermekekothoni pszichológusként például rendszeresen foglalkoztam azokkal a gyerekekkel, kamaszokkal és nagykorúakkal, akik érdemesnek tartottak bizalmukra. Meg kell mondanom: meglepően kevesen voltak – s még azok is jó párszor kipróbáltak, mielőtt elhitték, hogy tényleg képes vagyok tartani a számat... Nemeszser előfordult például, hogy egy-egy konfliktus több résztvevője is igénybe vette „szolgáltatásaimat”. Ilyenkor ember legyen a talpán, aki a klasszikus, „csöves” módszert maradéktalanul érvényesíteni tudja. Azaz minduntalan keveredhet, hogy mikor melyik „csőbe” is kell belenézni.

Nem ritkák az olyan helyzetek sem, amikor komoly ütközés támad egy-egy „kliensem” és az intézmény érdekei között. Igencsak megizzadtam például, amikor egy utógondozott, gyermekekothoni kliensem – hetekig tartó tusakodás után – egy kirívóan súlyos lopás esetét titkát osztotta meg velem. Szerencsémre már viszonylag érett, nagykorú ember volt, akit testvére – maga az elkövető – avatott be e valóban nehezen emészthető titokba, feloldozást, megkönnyebbülést remélve. Ezt azonban kliensem nem volt ké-

pes megadni neki, viszont elárulni sem akarta, hiszen a testvére sorsáról volt szó. Közben a megkárosított mind nagyobb bajba került, mert neki kellett bizonygatnia ártatlanságát az eltűnt pénzzel kapcsolatban – és persze nem hitt neki senki... Már kilátásba helyezték az eset bünyügyi nyomozását, s az intézet zengett a találgatásoktól... A megoldás végül a legkevésbé rajtam, inkább érett kliensem tapintatán és találekonyosságán múlt.

Bevallom: kevés dolgot utálok annyira, mint pszichológiai „szakvéleményeket” írni! Ezzel a kijelentéssel, persze, nem saját érzelmi életemmel akarom traktálni az olvasót, csupán a *foglalkozástíkok* egy újabb kétes alfaja jutott az eszembe. Muszáj szenvednem velük, amióta csak a szakmában vagyok. Dolgoztam pszichiátriai osztályon, nevelési tanácsadóknak, kriminálpszichológusként, gyermekotthonokban, és mindenütt fejtevést okozott, hogy megbízóim, e szakvélemények megrendelői vajon miféle emberek lehetnek, s hogyan olvassák majd, amit a páciensről írok... Így születtek sorra a csak „maszkoló”, a lényegről mit sem, avagy csak érintőlegesen szóló „pszichológiai vélemények”, csupa hangzatos és semmitmondó szakkifejezéssel teletűzdelve... Ezekkel, ha sokra nem is mentek, legalább nem tudtak visszaélni a gyámhivatalok, bíróságok, iskolák és leszázalékoló bizottságok döntőkei s az ilyen-olyan munkahelyi vezetők – ha történetesen „kockafejűek” voltak... (Elnézést a nem kockafejűektől!)

Jóval a személyiségi jogok védelmének üdvözlendő megjelenése előtt – vagyis még az „átkosban” – saját gyakorlatomban bevezettem azt a módszert, hogy a klienssel (vagy gondviselőjével) előbb elolvasatom az általam írt véleményt, hogy megbeszélhessük a kritikus részeket, amelyek netalán rosszul eshetnek neki. Ilyenkor, persze, lehetőleg meg is indoklom álláspontomat, s ha meggyőznek jogosságáról, úgy eseti korrekciókra is kész vagyok.

Nem hiszem, hogy él a Földön ember, aki ne szenvedte volna már el titkának elárulását! Valamilyen kínos titokbotrányba így vagy úgy, előbb-utóbb mindannyian belekeveredünk. Legtöbbször még gyerekként, hisz’ a felnőtteknek mindig is „magasabb szempontjaik” vannak, és „rettentő” felelősségnek érzik a gyereknevelést – a gyermekori *intimitás-* és *bűntudattíkok* pedig jóval törekenyebbek és kevesebbet nyomnak a latban, mint a felnőtt világ e kényszerítő „magasabb szempontjai”. (Például a felnőttek által oly kevésbé gyakorolt, ám a gyerektől annál kíméletlenebbül számon kért, feltétlen igazmondási kényszer.) Jó esetben gyermekkori élményeinkből megértjük, hogy a titkok fontos formálói lehetnek kapcsolatainknak, s így inkább ajándéknak tekintjük azokat, melyeket folyvást adunk és kapunk, és legjobb szándékunk szerint igyekszünk is megőrizni, ameddig csak szükséges.

Fenti töprengéseim talán nem mindenki számára meggyőzőek. Könnyen lehet, hogy kollégáim egész másként csoportosítanak a titkokat, vagy éppen eszük ágában se lenne ilyesmit tenni – mert minek is? Remélem, azért sikerült legalább gondolatébresztő sorokat írnom. Hisz’ végül is ez volt mind a dolgom, mind a szándékom.

„Nincs igazmondási kötelezettsége a terheltek...”

Turi András, a Fővárosi Ügyészségi Nyomozóhivatal osztályvezetője

Tikos nyomozások, titkos eszközök, titkos szolgák... Az állam, a szolgálati, az üzleti és a magántitok... A titoktartalom és annak megszűnése – megannyi létező és értelmezhető fogalom a büntetőeljárásban. Ezek a fogalmak definiáltak, a definíciók nyilvánosak. Mégis, sokan már az első sorban írt fogalmak olvastán is megborzonganak. Szá-

mukra a titok a misztikum, a zártság, illetve a bezártság szinonimájának tűnik, az adat megismerésének tilalma pedig a szabadság valamiféle korlátozásával azonos.

A titok a nyomozásban óhatatlanul összefügg az állandó bizalmatlansággal: a nyomozó nem remélheti a nyomozás kezdetén, hogy a valós tényeket tudja meg, hiszen a civilizált világban nincs igazmondási kötelezettsége a terheltnek; és mert a bűncselekmény nem az általánosan elfogadott emberi magatartásformák körébe tartozik, szinte minden eljárási szereplőnek valamilyen érdeke fűződhet a valós tények elhallgatásához. Így a nyomozó arra törekszik, hogy ferdítések nélküli adatokhoz jusson: telefont hallgathasson le, levéltitkot ismerjen meg stb. Ez a vágya törvényes, ha azonban ezek alkalmazása nyilvánosságot kap, a megtudott adat használhatósága is megint csak kérdéses lesz. Az így szerzett adatok rendszerint később megismerhetőkké válnak, s a bizonyítás fontos mérföldkövei lehetnek.

A nyomozó, az ügyész, a bíró, de gyakran a védő is folyamatosan kezel büntetőeljárás titkokat. E titkok megtartása tanulható, a titoktartás ellenőrizhető. Ügyészként kiválóan együtt élünk olyan napi titkokkal, mint a fedett nyomozó alkalmazása egy konkrét ügyben, vagy a bírói engedélyhez kötött, különleges eszközök igénybevétele. Nem beszélünk arról, hogy melyik ügyben éltünk is velük, ám egymás közt naponta megvitatjuk, hogy bizonyos típusú ügyekben érdemes-e alkalmazni azokat. Feleségünk nem tudhatja meg, hogy aznap végzett munkánknak van-e titoktartalma – azt a legkíváncsibb asszonynak sem engedjük (remélem) kifürkészni –, s a „titokhordozót” sem visszük haza. A titok birtoklása nyűg – így az a jó, ha minél kevesebben tudják potenciális titokbirtokosságunkat.

A legnagyobb „nyűg” azonban, amikor olyan emberi tragédiák történnek előttünk, amelyek nyomozása közben a legszemélyesebb, legintimebb adatokat kell feltárnunk mások előtt azért, hogy újabb, az eljárást előrébb vivő adatokhoz jussunk. Ha egy férfit ismeretlen homoszexuális partnere megölt, nem tudjuk, hogy a szülő tudott-e meggyilkolt gyermeke vonzalmáról az azonos neműek iránt. A szülőt akkor is meg kell kérdeznünk, hogy ismerte-e gyermeke partnereit, ha a gyász e kérdés feltevésében általában gátolna. Legfeljebb a kérdésfeltevés módját és időpontját igyekszünk tapintatosan megválasztani, de ez az elviselhetőséget csak bizonyos mértékig képes javítani. S a vérfertőző szülő házastársának kikérdezése sem egyszerű feladat – hogy milyen mélységig ismerhetjük meg az intimitásokat... Általános receptet, azt hiszem, együnk sem ismer.

A titok, a titkolózás semmiképp nem örök, inkább, úgy hiszem, örökké változó, és mindig valamihez képest vizsgálható fogalom. Csak véges ideig megtartandó – bár lehet, hogy egy-két emberöltőn át sem ismerheti meg senki. Ilyennek tekintem – vágyom – a büntetőeljárásban létező titkokat is. A besúgó személye, információinak lényege, a szülő titka gyermeke bűnéről, a gyerek titka szülei bűnéről addig ne kerüljön nyilvánosságra, amíg az érintettek és közvetlen leszármazóik élnek. Az igazi titok nem attól válik nem nyilvánossá, hogy azzá minősítik. A minősített titok lehet az előbb megjelölt fajta, de lehet az állam vagy a közösség védelmében alkotott korlátozás is. Az utóbbiak érvényességi ideje nyilván rövidebb kell legyen, mint az előbbieké.

De meddig tagadjuk, hogy az ország védelme érdekében törvényi felhatalmazás nélkül törvénytelen eszközöket is alkalmaznak? Az alakuló horvát állam hadseregének fegyvert szállított Magyarország. Ez titok? Azt hiszem, a szállításkor feltétlen az volt. Nyilvánosságra hozatala az ország biztonságára kiható kérdéssé vált. Zajlott a délszláv háború, melyben a szállítás nyilvánosságra kerülése a fegyvert nem kapott, háborús fél számára

egyszeriben nyilvánvalóvá tette azt, hogy melyik felet támogatjuk. Ezt a magatartást, a fegyverszállítást akkor érdemes titkolni, ha a titkot meg tudjuk tartani. És ha nem?

A büntetőeljárásban sem más a helyzet: az a tény, hogy ki kit árult el, ki az a tanú, aki perdöntő bizonyítékot tud szolgáltatni, adott esetben olyan titok lehet, ami nyilvánosságra hozhatatlan, mert a titoktartás megszegése életet veszélyeztethet. Ám e titoktartási kötelezettség sem örök. Hosszabb-rövidebb idő után ezek a titkok is történelmi adatokká válnak, és kutathatóvá kell tenni a tényeket. Ott azonban, ahol a vérbosszú hagyománya él, a titoktartamnak is hosszabbnak kell lennie.

A rendszerváltás kezdetén temérdek olyan titkot tudtunk meg, amelyeknek korábban nemhogy tartalmáról, de még a létezéséről sem tudtunk. Így nem tudtuk, hogy a szomszédunk: a mérnök, a könyvelő, a tanár tisztos polgári állása csupán álca, s hogy ők valójában az állambiztonsági szervezet titkos állományú tisztjei. Váratlanul szembesültünk azzal is, hogy egyik napról a másikra állástalanná váltak. – E tömeges dekonspiráció politikai megítélése nem az én feladatom. Az viszont tény, hogy mindez saját, szűkebb területemen a bűnüldözés többéves lemaradását eredményezte, hisz nemcsak az állambiztonsági tevékenység, de a bűnüldözés titkos segítői is abbahagyták a munkát. Úgy érezték (s ezt gyakran a velük dolgozó rendőrtisztek is éreztették), hogy tevékenységük titkosságát többé senki és semmi sem képes garantálni. Hiszem, hogy a bűnüldözés jövője nagyban függ attól, hogy a titkos segítők személyazonossága akár több emberöltőn keresztül se derüljön ki.

Az elmúlt évek új titkokat szültek, s előtérbe került a magántitok és a személyes adatok megőrzésének fontossága. A jogalkotó új törvényi tényállással védi az utóbbiakat (jogosulatlan adatkezelés vétsége stb.), és hozzá kellett szoknunk ahhoz is, hogy érettségi találkozókat sem rendezhetünk a régi módon. A rendőr barátot megkeresve nem kérhetjük osztálytársaink lakcímváltozását, mert az adatkezelés célhoz kötött, és a rendőr nem arra kapott felhatalmazást, hogy rendezvényszervezést támogasson a nyilván tartási adatok megszerzése útján.

A bűnüldözők személyi titkai is felértékelődtek: a bűnözés növekedése és brutálisabbá válása láttán mind kevesebbet beszélünk a nyilvánosság előtt lakhelyünkről és szeretteinkről, ezeket mindinkább titkossá „alakítottuk”. Ezért is viseljük oly nehezen a kollégák árulását, és viselik még nehezebben azok a rendőrök, akik nap mint nap a bűnözők támadásának vannak kitéve. Ha az árulások száma nő, biztonságérzetünk annyira megrendülhet, hogy a pályát is el kell hagynunk. Ezért is hiszem, hogy a bűnüldözőtől általában nem szabad számon kérni a nyilvánosság kerülését és hivatásbeli titkai fokozott őrzését.

Munkám gyakorlása közben, persze, vannak személyes élményeim, indulataim is. Néhány évvel ezelőtt meghalt egy fiatal rendőr, holttestét a Dunából fogták ki. Már az elsődleges szemlén összeveszttek a szakemberek a halál okán. Rengeteg munkát öltünk a felderítésbe, de máig sem sikerült tettest fognunk. A sikertelenséget magam is személyes kudarcként éltem meg. Később egy kereskedelmi televízió rákérdezett az ügyre, én pedig – ahogyan éreztem – őszintén elmondtam, hogy kudarcot vallottunk. Ezt a mondatomat az elkövetkező napokban – kiragadva az eredeti szöveggörnyezetből – többször is bejátszották. Hát így legyünk őszinték?! Mennyivel egyszerűbb lett volna a kudarc tényének eltussolása?!

Mindezt csak azért írtam le, hogy jelezzem, milyen nehéz olykor a titkolózás és a teljes nyíltság között az optimális közlésmódot megtalálni. Az indiszkréciót, a titoktartási kötelezettség megszegését eddig, úgy vélem, sikerült elkerülnöm. Bár ez nem érdem, csupán törvényes kötelességem.

„A rendszerváltás átmenet a titkolózó társadalomból a titokjogúba...”

Józsa Márta televíziós újságíró

A titokhoz való viszonyunkat jól példázza, hogy a köznyelvben az is pejoratív, ha valakiről azt állítjuk: titkolózó – és az is, ha azt mondjuk: áruló. Ha valaki titkolózik, barátai, kortársai körében óhatatlanul gyanússá válik, megfagy körötte a levegő. Kielezett helyzetben – ha mondjuk épp megpróbálják belőle kiverni, amit titokban akar tartani – a titok eleve stigmatizálja őrizőjét. Ha azokra a felejtésre ítélt időkre gondolok, amikor mindennapos vendége voltam a román Securitatének – ismertebb nevén a Szekunak –, nemcsak az jut eszembe, hogy milyen nevetségesen buta kihallgatófiúk próbáltak meg átlátszó, mégis ijesztően hatékony eszközökkel szóra bírni; s nem is csak az, hogy a maga félelmetességében is volt valami szórakoztató abban a macska-egér játékban, amikor egyebet sem kívántak tőlem, mint hogy segítsek börtönbe juttatni legjobb barátaimat... Többnyire inkább az a rideg hallgatás jut eszembe, amivel a kapun kijövet, a mindennapok világában találkoztam... Gyakorlatilag mindenki tudta, hogy onnan jövök, ahonnan sokan nem térnek vissza, s így mint a titkok vélelmezett ismerője, eleve kerülendő voltam: csak nehogy egy morzsányit is rábizzak e titkokból, hisz’ akkor ő is ugyanúgy járhat, mint én... Közel húsz év múltán is látom néha régi barátaim szemében ezt a lelkiismeret-furdalással vegyes csodálatot – leginkább örültekre szokás így nézni.

Az sem véletlen, hogy a 80-as évek elején megjelent egyetlen romániai szamizdatnak, az *Ellenpontok*nak gyakorlatilag máig sincs kerek, egész, feldolgozott irodalma. A hajdan oly létfontosságú, később megörögzült titoktartási ösztön, úgy tűnik, ma is tovább él bennünk, s ha mindenki őszintén feltárná, hogy *egykor* mit gondolt, mit és miért cselekedett, félő, minden kommunikáció megszűnne az érintettek között. Úgy látszik, valóban vannak titkok, melyek, míg élünk, azok maradnak.

Miközben a „világfalu” szívesen hirdeti magát „nyílt társadalomnak”, naponként találkozunk újabb meg újabb titkokkal, titkosításokkal... A titok vélhetően az emberi természetből fakad, s csak azzal nyer értelmet, ha akad valaki, aki valóban kíváncsi rá; tehát ha szívesen feltörné mindazon ajtót, amit a titkok őrei – lett legyen szó a hatalmi, üzleti vagy magánszféráról – előle elzárnak. A titok tehát egyfajta rituális társasjáték: valaki kitalálja a rejtjelezett bankkártyát vagy a titkos kóddal irányítható atombombát, valaki más pedig mindenáron hozzá akar jutni ezek kulcsához. Ha úgy tetszik, a titok állandó versenyfutás azok közt, akik másokat kirekeszteni igyekeznek a kommunikációs láncból, és azok közt, akik abban érdekeltek, hogy ez ne sikeredjék. Az a titok, amit senki sem vágyik megtudni, előbb-utóbb nyomtalanul elfelejtődik.

A titokhoz – akárcsak egy sor egyéb társadalomszervező tényezőhöz – más-más viszony fűzi a nyugati és a keleti, posztkommunista társadalmakat. A különbségnek természetesen történelmi, kulturális gyökerei vannak. Van azonban még egy fontos tényező: jelesül az, hogy a posztkommunista országokban a titkosságot érintő játékszabályok – egyik pillanatról a másikra – drámai módon megváltoztak. Az átmenet irodalma máig is gyakran elemzi azt az élményt, amit a kelet-európai társadalmak oly régóta vártak, s amit kezdetben eufóriával, majd növekvő csalódással éltek meg: hogy végre bepillanthatnak a diktatúrák mindaddig féltve őrzött titokvilágába, sorra felnyitva mindazon lakatot, ami jelképesen vagy nagyon is konkrét valóságként elzárta őket a róluk gyűjtött információktól, magánéletük és elemi jogaik szabad gyakorlásától. Innen nézve a rendszerváltás valójában átmenet a titkolózó társadalomból a titokjogúba... S ez nehéz, ellentmondásos folyamat, mely máig is tart, nemritkán okozva kognitív konfliktusokat

azoknak, akik a rendszerváltás előtti időkre főként az államtitkokkal szembeni elszánt küzdelemként emlékeznek. Bár a dossziék helyel-közzel megnyíltak, s ezt-azt ma már meg lehet tudni belőlük, az irattárak úgy az érintettek, mint a kutatók számára legalább olyan információs őskáoszként hatnak, mint amikor még csak a szájhagyományból lehetett találgatni: mit is csinálhatnak „azok” odabenn a zárt ajtók mögött?

Az *Ellenpontok* Magyarországon előkerült „Rendkívüli események dossziéja” feliratú iratsomagjából megtudni például, hogy a magyar állambiztonsági hatóság a „rezi-dens elvtárs bevonásával” már tizenegy hónappal korábban elrendelte az erdélyi magyar szerzők megfigyelését, mint ahogy otthon lebuktak – ám a megfigyelés tartalmát érintő, érdemi jelentések máig sem kerültek elő a jogutód titokgazda: a Történeti Hivatal pincéjéből. Hasonlóan rejtélyes módon egész levéltárnyi iratkötegek váltak köddé-füstté szerte Közép-Kelet-Európában; és mi legfeljebb Bulgakov bölcsességében bízhatunk, aki szerint: „A papír nem ég el – egyszer minden előkerül...”

A titok az autoriter társadalmak rendszerszervező elemeként kétféle kihívást jelentett az egyén – a rendszer logikája szerint: a megfigyelendő alattvaló – számára. Egyrészt azt, hogy miként teremtheti és őrizheti meg autonóm gondolkodása és magán-szférája kisebb-nagyobb darabkáját a mindent tudni akaró, kiterjedt titkosszolgálati apparátusra támaszkodó hatalom ellenében. Másrészt azt a vakmerő kalandot, ha a mindennapos lelki és fizikai terror ellenére olykor akár magányosan is megpróbált áttörni a titkok hivatásos őreinek bevehetetlennek tűnő, bürokratikus hadállásain. Ebben a régióban nemzedékek nőttek fel úgy, hogy már kisgyermekkoruktól tudták: sok minden van, amit titokban kell tartani a külvilág elől – hogy szüleik otthon miről beszélnek, mit olvasnak, milyen rádiót hallgatnak, járnak-e templomba és így tovább. A kettős nevelés alapélménye volt az olyan családokban felnövő gyerekeknek, ahol a szülők merték és akarták megosztani utódaikkal, hogy két valóság van: az otthoni, titkos és privát, s a másik, az ezzel jobbra ellenséges külvilág, amelynek nem az igazság, hanem az életben maradás okán kell megfelelni. Magam például egykor borzadással vegyes tiszteletet éreztem anyám iránt, kinek egy-egy elejtett mondatából kiderült: átélt néhány házkutatást és rendőri felügyeletet, s csak hajsza hűján nem került – barátaihoz hasonlóan – maga is börtönbe.

A hatalommal való konfliktus kamaszkori élmény... Ott, ahol a hatalmat tapinthatóan a titkosszolgálatok személyesítik meg, a tinédzserkori lázadás gyakran vezet az ezekkel való összeütközéshez. A legitimitásukért küzdő, önkorlátozást nem ismerő titkosszolgálatok a kelet-európai rendszerváltozás(ok)ban sokszor akaratlanul maguk is katalizátorként működtek, mivel egy-egy elejtett megjegyzés, zsarolás vagy megfélemlítő céllal konstruált vád után jórészt a korábban infantilizált, apolitikus és civil életre vágyó ember számára se maradt egyéb választás, mint vagy titkon beszervezett rabszolgává, vagy nyílt ellenségévé válni. E kényszerű dilemmához ismét csak nemzedékek sora szocializálódott. Gyakran megesezt például, hogy valakinek egész baráti körére rászállt (például) a román titkosszolgálat, és ő, akit kifelejtettek, kétségbeesve – s egyben magát akaratlanul is feljelentve – rohángált fűhöz-fához, nem értve, hogy miért éppen őt nem zaklatják: azért-e, mert ő már nem is számít, vagy mert valamiért rá osztották ki a besúgó szerepét...

E vélelmezett szereposztás nyomait – mármint, hogy az elit a mindenkori titokbirto-kos, a nem elit pedig azt a szerepet játssza, amit mások kiosztanak neki – a közbeszéd máig is őrzi. Nemcsak írásban esik sokaknak nehezükre, hogy felhagyjanak a képes beszéddel, a mindennapi szóhasználatból sem tűnt el a virágnyelv. Ha egy harma-

dik nyelvre lefordítanánk napjaink néhány, politikai csetepatéről készült riportját, a kontextus ismerete nélkül is nyomban kitűnne: melyik készült nyugaton, és melyik valamely posztkommunista országban. Nem mindegy ugyanis, hogy valaki abban nőtt fel: „beszélned kell, különben azt hiszik, titkolsz valamit”, vagy abban: „hallgass, nehogy kiadd magad!” – vagyis azt, ami beavatottá, kiválasztottá tesz.

A rendszerváltó idők váratlan nyitását mindenütt gyors bezárkózás követte; a mai politikai, gazdasági elit nyílt szóra, spontán párbeszédre alig kapható – legfeljebb ügyvédje, sajtószóvivője útján „nyilatkozik”. Érezhetően más a helyzet, ha kissé távolodunk e belterjes körtől; hiszen azok, akiket a „rendszerváltás veszteseinek” szokás nevezni, ma is bátran, világosan és szívesen beszélnek – bár ezt többnyire tényleg a vesztesek kesernyés öntudatával teszik. Ám még az ő esetükben is igaz, hogy bár a korábnál jóval kevésbé tartanak a retorzióktól, továbbra is úgy vélik: a társadalom a titkok őrzőiből és kifürkészőiből, besúgóiból áll. S látva, hogy az elit ma újra titkokkal bátyázza körül magát, mind gyanakvóbbá lesz a magát kiszolgáltatottnak érző ember is. Romák közt interjúzva például gyakran – mondhatnám: ijesztően gyakran – hallom e kezdőmondatot: „Miért ne mondanám el, úgys tudják már a háromperhármak...”

A titkosszolgálati panelok: a beszerzés mikéntje, a szülőkkal, szeretőkkel való zsarolás – az, amikor valakit csupán azért visznek be a komor legendák övezte titkos helyiségbe, hogy felmondják neki: előző este miféle csacschaságokat sugdosott a szeretője fülébe –, mindez mára „nyílt titok”, rendszerezhető, megismerhető, leírható, sőt akár tanítható is... A jelek szerint viszont emléknymoi túl mélyen beivódtak a zsigereinkbe, s egyhamar aligha távolíthatók el onnan.

A totalitárius rezsimiek egykori, jobbára ma is becenevükön emlegetett titkosszolgálati – az „ávéhák”, „gépéuk”, „szekuk” és „stázik” – immáron egy évtizede eltűntek a régióból. Mégis, az átmenet országaiban rendre felbukkannak a hatalomgyakorlás vagy hatalomszerzés remélt eszközeiként a különféle megfigyelési, ügynök- és besúgóbotrányok... Mintha valami makacs kollektív emlékezet áhítózna ma is ama világos és egyszerű, egykori játékszabályra, mely szerint elég csak egy papírt aláírni, s ettől bárki beavatottnak – vagy nem aláírni, és ettől menten hősnek érezheti magát...

„A korrektség mindenképp célravezető...”

B. Révész László filmrendező

A titokról írni könnyűnek tűnik, de valójában cseppet sem az. Arra jutottam, hogy filozofálgatás helyett legjobb, ha összegyűjtök egy csokrot különféle általam megélt vagy tapasztalt titkokból. Mellesleg magam is meghökkentem, mikor példáimon gondolkodni kezdtem, hogy évtizedek múltán is milyen sok védendő, titkolnivaló akad.

Egy kora gyermekkori emlék... Bekötőút nélküli, baranyai falucskában éltünk a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején. Mint később kitudódott, B.-néhez, a jó karban lévő, ám ezt hosszú, fekete szoknyákkal leplező özvegyasszonyhoz rendszeresen eljárt titkos légyottra S. bácsi, egy ekkor már tényleges nagyapa. (Ötven fölötti férfi akkor – pláne, ha unokája volt – öreg embernek számított.) E rendszeresség „eredménye” utóbb három csecsemő lett. Mindhárman – a legnagyobb titokban – a trágyadomb mélyén végezték... Csakhogy a harmadik alkalommal a kutyák előkaparták a kis teteget. A nyomozás során pedig az is kiderült, hogy a szeretkezések közben B.-né más titkokat is felfedett S. bácsinak, aki „továbbvallotta” azokat a nyomozóknak. Az özvegy férje ugyanis maga sem természetes halállal végezte, hanem B.-né egy éjszaka, megelégedve, hogy férje ismét holtrészegre itta magát, 15 centis vasszőget vert az al-

vó férfi fejébe. Másnap az egész faluban elhíresztelte, hogy „Bandi nem ébredt fel”, hogy „agyvérzés, szélhűdés érte” – ami B. italozó életmódját ismerve igencsak hihető volt, így ripsz-ropsz eltemették. S. bácsi vallomása nyomán azonban kihantolták, s íme: a meglékelt koponyában ott rozsdállt még a bűnjel. B.-nét, tekintettel két kiskorú (alighanem meggyilkolt férjétől származó) gyermekére, szörnyű tetteiért életfogytiglani börtönre ítélték. Hogy él-e még, s hogy azóta mi lett vele, nem tudom, mert a titok kipattanása után egy évvel elköltöztünk. A falubeliek, persze, sok mindent sejtettek, ám e valódi rémhistoria „nyílt titokká” csak a rendőri vizsgálat után lett.

Még ottlétünkkor egyszer úgy felvitte az Isten a dolgunkat, hogy egy kis disznót hizlaltunk. Amikor levágtuk, én voltam a figyelő, aki a hivatlan vendégeket az első szobába vezette, amíg a többiek a nyári konyhában a nyomokat eltüntették. Nagy volt a szolidaritás, így „fekete vágásért” hál’ istennek senkit sem jelentettek fel a faluban. Emlékszem: ekkortájt lehetett 50 forintért forgó kondenzátort szerelni a néprádióba, ami titkon a Petőfi hullámsávján a Szabad Európát fogta.

1956 őszén, elsős gimnazistaként már sok mindent megéltünk és megértettünk. Az orosz megszállás elleni tiltakozásul, utólag meggondolva gyerekes, bár cseppet sem veszélytelen csínyt eszeltünk ki. A Mecsekben már elültek a harcok, és mi a teljes hírzárlat ellenére is tudtuk: az utolsó felkelő csoportok is elmenekültek Jugoszlávia felé. A szovjet városparancsnok, mutatni akarván a gyors konszolidációt, újraindította a mecseki buszjáratot a Dömörkapuhoz, de a biztonság kedvéért egy orosz dzsip haladt a busz előtt, nyolc géppisztolyossal. Mi nagy bátran egy konzervdobozba gumicsövet applikáltunk – ami messziről egészen úgy hatott, mint egy kézigránát –, s az egyik kanyarban kitéttük az út közepére. Fedezékbe vonultunk, vártunk... Jött a busz, előtte a dzsippel... A kanyarban befékeztek, két katona ugrott le, hogy közelebről megvizsgálja az „aknát”, majd éktelen káromkodással lerugdosták az útról. Kibiztosított fegyverrel a vállukon még jól körülnéztek, de szerencsénkre nem vettek észre. A buszon – ha jól emlékszem – senki sem utazott...

„Hőstettünkről” sokáig, talán egészen a szovjet csapatok kivonulásáig hallgattunk. (Hogy aztán előlünk mi mindent titkolt el a Kádár-rezsim születésének véres-szennyes titkaiból – az már csak 1988–89-ben, vagy még később derült ki.) Ugyanígy máig is csupán néhányunk titka egy másik, nem túl nagy horderejű, bár mégiscsak hatásos tiltakozó akció, amit 1959-ben szerveztünk Pécsen. Híre ment, hogy valami rejtélyes okból a jogi kart meg akarják szüntetni. Több osztálytársunk is jogász szeretett volna lenni, így megszerveztük, hogy egy este, rendes konspiratív körülmények között (figyelők, az akció eszközeinek megsemmisítése stb.) két középület falára fölfestettük a feliratot: „EL A KEZEKKEL A JOGI KARTÓL!” Másnap dobogó szívvel láttuk, hogy tiltakozásunk nyomát gondos kezek mindkét helyen eltüntették. Biztosan nyomoztak utánunk, ilyesmirel akkor semmi hír nem jelent meg, mindenesetre senki sem bukott le – s ha talán nem is csak akción eredményeként, de a pécsi jogi kar máig áll...

Munkahelyem harmincöt éve a Magyar (újabbán gúnyból „királyinak” nevezett) Televízió. Bár munkaterületem közvetlenül sosem érintkezett a napi politikával, azért van néhány személyes élményem a hatalom és tájékoztatás sajátos viszonyáról. 1974-ben, századik születésnapjára dokumentumfilmet forgattunk az első magyar köztársasági elnökről *Hit, illúziók nélkül – Kortársak Károlyi Mihályról* címmel. Ez okból felkerestük balatonalmádi nyaralójában Vas Zoltánt is. Hogy, hogy nem, a „Fehér Házból” már másnap kérték az interjú gépelt szövegét... Így tudtuk meg – utólag –, hogy Vas Zoltán is *persona non gratának* számít. Bár a „nem képernyőképes” személyek listája

mindvégig titkos volt, a lista kezelője érdeklődésünkre rendszerint hajlandó volt a kérdéses személyről igent vagy nemet mondani – anélkül, hogy a lajstromba tekintést engedett volna. Mi viszont mélyen titkoltuk e bizalmi funkcionárius és főnökeink elől, hogy mégiscsak van némi sejtésünk a névsorról, minthogy fejlett „kettős tudatú” értelmiségiként rendszeresen forgattuk a hazai szamizdatirodalmat is (így a *Darabbért*, majd a *Beszélőt* és az AB kiadványait).

A példákat hosszan sorolhatnám, de talán az eddigiekből is kitűnik: mennyire korhoz kötött és személyes, hogy mikor mit minősítenek titoknak azok, akiknek hatalmukban áll. Ezzel párhuzamosan változott az is, hogy dokumentarista terepmunkánk során épp mely téma számított tabunak, szőnyeg alá söprendőnek. Ilyen volt a hetvenes évek végén feltűnő drogprobléma, vagy a perifériára szorult fiatalok körében lázadó dacból felélesztett szélsőjobbos, neonáci ideológiák. Ha készült is dokumentumfilm ezekről (így többek közt 1979-ben az én „csövesfilmem”, *Az őszinte szó kevés...*), az többnyire „dobozlétre” kényszerült, avagy csak ún. „szűkített társadalmi forgalmazásban” volt látható – például a Legfőbb Ügyészségen, pártoktatás keretében. Aztán a „glasznosztj” hatására – évtizedes késéssel – végül ez a film is megérte a teljes nyilvánosságot...

A Gorbacsov ellen tervezett merénylet tíz évig volt titok, a Putyin elleni egy hétig sem. Sajnos, változatlan viszont a módszer: titkolózás Csernobil – és titkolózás a Kurszk tengeralattjáró tragédiája körül. És persze eközben éppúgy elmaszatolódnak a „mi kis titkaink” is: az olajügyektől a megfigyelési botrányig... Manapság általános a frusztráció: nincs elég belelátásunk, hogy ezeket az ügyeket megítéljük. Azt mindenesetre naponta tapasztalni, hogy a titkolózás rohamosan kikezdi a közszereplők tekintélyét.

Mielőtt szakmánk etikai dilemmáiról és belső műhelytitkairól szólnék, álljon itt még két „titoktörténeti” adalék... Ma már talán nem kell a nevét elhallgatni annak a volt politikai bizottsági tagnak, aki a kamera előtt vallotta meg, korábban maga sem tudta, milyen tömeges megtorlás árán ment végbe a kádári konszolidáció. Szabó Istvánnak hívják, az ország egykori legnagyobb termelészövetkezetének, a nádudvari Vörös Csillagnak volt az elnöke, aki a rezsim utolsó éveiben került a legfelső vezetésbe. Ő már csak a konszolidáció jeleit érzékelhette sok millió honfitársával együtt, ellentétben más, máig köztünk élő közszereplővel – történetesen Biszku Béla volt belügyminiszterrel, aki kezdettől tevékeny részt vett a megtorlásban. A rendszer névadója és első embere: Kádár végül valódi shakespeare-i tragikus véget ért, alighanem azért, mert összeroppant az általa ismert szörnyű titkok súlya alatt. (Nemcsak az 1956 utáni hatalomátvétel véres kulisszatitkai nyomaszthatták, vagy saját bűnrészessége Nagy Imre és társainak kivégzésében, de nyilván az is, hogy Farkas Mihállyal egykor ő vette rá Rajk Lászlót: a szent eszme érdekében vállalja magára az árulás ÁVH-s hazugságokból konstruált vádját.)

Apropó, ötvenes évek... Mikor az MTV-hez kerültem, Koós Béla személyében egy igen jó kollégát ismertem meg. (Másokkal együtt közösen találtuk ki a két évtizeden át sikeres *Jogi esetek* című műsort.) Csak jóval később – és nem tőle – tudtam meg, hogy 1950-ben néhány hónapig az ÁVH párttitkára volt, felesége pedig BM-tisztként saját szolgálati fegyverével vetett véget életének. Béla tehát valóban szörnyű titkok tudója lehetett... Mint afféle megrögzött dokumentátor, megpróbáltam rávenni, mondja film-szalagra emlékeit, szigorúan a halála utáni hozzáférhetőséggel. Mereven elzárkózott, mi több, még korai tévés emlékeit sem volt hajlandó kamera előtt elmondani – talán, mert attól tartott, mégiscsak felteszünk pár kérdést neki az előéletéről. Sajnos, titkai örökre titkok maradnak – hamvait idén tavasszal szórták szét az óbudai temetőben.

Így már sosem fogom megtudni: netán csak attól félt, hogy emlékei idézésével más élő kortársak fájdalmas avagy kompromittáló titkait is felfedi?

Végül néhány szót a szakmai dilemmákról...

Bár titkaink többnyire előbb-utóbb kitudódnak, azért mindannyiunknak megvan a maga személyes, kis „titoktára”. Nekünk, filmeseknek s a tömegkommunikáció napi munkásainak épp az a dolgunk, hogy minél mélyebben beelássunk ebbe, hiszen ez adja az általunk készítendő „anyag” hitelét, izgalmát. A konfliktus tehát állandó, és úgyszólván elkerülhetetlen az érdekességre, szenzációra való törekvés és a szerencsétlen „áldozat” érdekei közti ellentét. Ennek szélsőségesen durva esetei közismertek a paparazzik gátlástalan eszköztárából (Diana Spencer halála stb.), ám riasztó példák akadnak itthon is bőven: így a dávodi kislány terhességének és abortuszának nyilvános pertraktálása, vagy a lottószázmilliókat nyert házaspár életének kéretlen kitálalása. Hiába születnek etikai kódexek, a magántitkokat védő személyiségi jogokat léptenyomon durván megsértik nemcsak a kommersz skalpvadászok, de olykor a közszolgálati hírműsorok is. Számomra talán a legriasztóbb példa az a riporter, aki a női börtönben a többszörös gyilkos asszony takarója alá is képes volt bedugni a mikrofont, hogy tovább faggassa a szerencsétlent, aki szégyenében már nem tudott máshová bújni.

A magam gyakorlatából tudom: általános érvényű szabály nincs, minden eset egyedi mérlegelést és tapintatot kíván. Elsődleges persze a bizalom felépítése, bár néha ezt sem szabad erőltetni. Például épp harminc éve járunk egy baranyai faluba, filmszociográfiainkkal követni próbálván a helyi társadalom változásait. A tsz-elnök mindaddig nem engedte virágzó háztáji gazdaságát lefilmezni, amíg nyugdíjba nem ment – talán attól tartott, hogy az fölöslegesen irritálna másokat. Kivártuk hát sok éven át az „igazság – e csöndes – pillanatát”... Persze nem lehet mindent kivárni; ilyenkor addig megyünk el, ameddig a riportalany engedi. Van, aki zárkózott, személyisége védőburkát még a páncélnál is nehezebb feltörni, mások akár kéretlenül is nyomban pucérra vetkőznek. A szenzációhajhászásnak egyedül az alkotói felelősség képes megálljt parancsolni, hiszen a kamera előtt szükségképp kiszolgáltatott lesz mindenki, s a helyszínen vagy a vágósobában olykor nekünk kell ügyelnünk – helyette is! – az intimitás határainak sértetlenségére.

Tapasztalataim szerint a korrektség mindenképp célravezető. Még azokkal szemben is, akiket netán „leleplezni” akarunk, avagy a „nyilvánosság ítélszéke” elé állítani. Egy példa a nyolcvanas évek második feléből: Budapesten a XI. kerületi tanács egy piacot akart építtetni a Fehérvári úton. A terveket a szokásos hivatali titkolózás övezte, így a környékbeliek már csak a felvonuló munkagépekből vették észre, hogy mi is történik. Spontán tiltakozó akció indult, erre a tanács észbe kapott, és hamarjában két „lakossági fórumot” is szervezett az indulatok pacifikálására. Mi, filmek végigkövettük az ügy fordulatait, s utóbb egy olyan összeállítást készítettünk, amit maga a tanácselnök is elfogadott, azzal, hogy legalább láthatja mindenki, miként is állta ő a „lakosság ösztüzt”... A demokrácia egyik legfőbb vívmánya a nyilvánosság, s a köztisztviselők (akik egyébként is nyilatkozáttételre kötelezettek) hamar belátják: jobb, ha kiállnak és elmondják érveiket, mint ha azt közlik róluk, hogy elzárkóztak a nyilatkozattól.

Néhány szakmai műhelytitkunk, persze, nekünk is van, amiről nem szívesen beszélünk – bár ezek inkább csak ártatlan trükkök, melyek az interjúalanyok becserkészését, szóra bírását segítik. A kamera előtt már nincs helye az alakoskodásnak. Sajnos nem mindenki gondolja így, s engem „rég motorosként” igencsak irritál, ha valaki gátlástalan manipulációkkal járhatja le a szakmát.

„Génkészetünkkel magunk is fontos titkordozókká váltunk...”

Sándor Judit jogász, Közép-európai Egyetem

A titkok őrzése századokon át viszonylag egyszerű óvintézkedéseket kívánt. Csupán vastag falat kellett építeni, a női lakosztályt úgy kialakítani, hogy az utcáról ne lássák, a levelet pecséttel lezárni, az iratot páncélszekrénybe helyezni, az ablakot a kíváncsiszkodók elől bezárni, az üzenetet rejtjelezni vagy galacsinná gyúrva megenni, álnevet használni, parókát vagy álszakállt ragasztani... Manapság azonban a titkvédelem e hagyományos eszközei vajmi keveset érnek, hisz olyan világban élünk, ahol bankkártyája révén bárki „nyomon követhető”. Tudható, ki merre járt, mit vásárolt, magányosan vagy társsal étkezett. Speciális kamerákkal nagy távolságból is felvétel készíthető rólunk, s megszoktuk, hogy egy repülőutazás alkalmával táskánk tartalmát többször is átröntgenezik. Akarva, akaratlan mindenütt árulkodó nyomot hagyunk hátra magánéletünkről. Egy egyszerű vérvétel nyomán egészségügyi adatok százai keletkeztethetők, méghozzá nemcsak a vizsgált személyről, hanem közvetve a családjáról is. Akár egy hajszál, egy cigarettacsikk is alkalmas lehet az azonosításra. Genetikai és digitális ujjlenyomatokat hagyunk mindenütt, sőt az elektronikus adatkezelés révén teljességgel új, kapcsolt információk is nyerhetők rólunk. Egy titok annál becsebb, minél inkább csalhatatlannak tűnő, bizalmas információt hordoz. Ilyenek a többnyire még csak „kódolt” formában hozzáférhető genetikai információk, amelyeknek olyan megbízhatóságot előlegeztünk meg, hogy máris úgy tűnik: felülírnak sok más bizonyítékot, szempontot.

A genetikai azonosság, mint fontos, eldöntendő kérdés, mindennapjainkba is bevonul. Ekként hiába fogadta volna rokonának sok magyar család a nemrég hazatért, idős hadifoglyot, valószínűleg csak a DNS-vizsgálat dönti majd el, hogy Tamás András ki is volt valójában. Származása csupán vérmintáját összevetve feltételezett sulyánbokori féltestvéreivel bizonyosodhat be – s vele talán az is, hogy valójában inkább Toma Andrásnak hívták...

Az érzelmi és vérségi kapcsolatok konfliktusáról eszembe jut egy korábbi élményem. Zöldfülű, talán 24 éves jogász lehettem, amikor az élet dolgaiban nálam bizonyára jóval tapasztaltabb nő kért jogi tanácsot tőlem egy – valójában szerelmi – ügyben. A kisgyermekes anya azt szerette volna, ha a bíróság férje helyett titkos szerelme apaságát állapítja meg. A jogi tanácsadás hamar zátonyra futott egy ártatlannak tűnő kérdésen: „És valóban nem a férje a gyermek apja?” Meglepetésemre az asszony önérzetesen rávágta: „Dehogynem, ki más is volna?”... „Akkor én, sajnos, nem segíthetek.” – feleltem. Az asszony fájlalta, hogy a jog legszebb álmait nem képes peres úton érvényesíteni, de mikor elmondtam, hogy az eljárásban majd orvosi bizonyításra is sor kerülhet, s a gyermektől és a feltételezett apáktól vért vesznek, végül is elállt szándékától.

Az úgy morális tanulságain túl számomra az is elgondolkodtató volt, hogy a rokonságról alkotott közvélekedés nemcsak a vérségi kapcsolaton, hanem az érzelmi és családi kötelékek bonyolult szövevényén is alapulhat. Akkor persze még nem sejtettem, hogy néhány év múlva a „genetikai ujjlenyomatok” és származásmegállapítás még inkább kiélezi a vérségi eredet és az érzelmi kötelékek konfliktusát. A probléma valójában az örökbefogadási és „mesterséges” reprodukciós beavatkozások során (lombikbébiprogramok) vált mindinkább neuralgikussá. Úgy tűnik, a szkeptikus mondás: „*pater semper incertus est*” mára érvényét veszítette, s ez nemcsak a genetikai azonosítási vizsgálatok elterjedésének, de annak is köszönhető, hogy maga az anya személye is jogviták tárgyává lett. Az amerikai *Johnson kontra Calvert*-perben mindkét anya „vér szerinti” rokonságra alapozta egy újszülött gyermekkel való kapcsolatát: Anna Johnson, mint

szülőanya, és Crispina Calvert, mint genetikai anyja (tőle származott a petesejt) egyaránt anyaként való elismerésüket kérték. Az ügy érdekessége más hasonló esetekkel szemben az, hogy mindkét anya orvosi szakvéleménnyel vélte bizonyítani kizárólagos anyaságát. Az Anna Johnstont igazoló szakvélemény azzal érvelt, hogy a vér szerinti szülőséget megalapozza a terhesség alatti testi összekapcsolódás, a méhen belüli növekedés és maga a szülés. Crispian Calvert esetében a genetikai azonosíthatóság jelentette a szakvélekedés gerincét.

A genetikai származásmegállapítás olyannyira ellenállhatatlan alanyi jogigény lett, hogy olykor még a kegyeleti jogokkal szemben is előnyt élvez. Ekként genetikai azonosításra az apaság megállapításának céljából, esetenként jóval a halál beállta, sőt a temetés után is sor kerülhet. Még Yves Montand sem pihenhette örök álmát, mert temetése után *post mortem* genetikai vizsgálatot rendelt el a bíróság egy származásmegállapítási kereset nyomán. Az eljárást 1989-ben Anne Fleurange színésznő kezdeményezte, azt állítva, hogy leánya, Aurore Drossart Yves Montand gyermeke. A neves énekes családjának heves tiltakozása ellenére, sőt annak dacára, hogy az élő családtagok vérmintáinak összevetése sem igazolta a színésznő állításait, a Párizsi Fellebbviteli Bíróság végül elrendelte a holttest exhumálását. A DNS-vizsgálatok egyértelműen bizonyították, hogy Aurore Drossart apja nem Yves Montand volt.

A családba tartozásnak, az identitásnak hagyományosan mindig is fontos eleme volt a személynek szóló szeretet, gondoskodás, elfogadás, apai elismerő nyilatkozat, örökbefogadás. Ezzel szemben a biológiai bizonyítás avagy ellenbizonyítás csak kivételesnek számított. Néhány éve azonban a biológiai rokonság világszerte ismét olyannyira fontosá vált, hogy ma már örökbe fogadott gyermekek közül is sokan akarják tudni „valós” származásukat. Hála az ENSZ gyermekek jogairól szóló egyezményének, virágoznak a gyermekek identitási jogai. A DNS-azonosítás azonban olyan rendkívüli bizonyosságot ad, hogy nagy a kísértés a családi titkok kíméletlen felfedésére. Hovatovább úgy tűnik, minden más megközelítéssel szemben uralkodóvá lett ez a módszer. Nincsenek többé „titkok és hazugságok”... Persze, az is sokáig hétpecsétes titok, sőt meglepetés volt, hogy kisfiú vagy leány születik, s hogy megfelelő lesz-e az egészségi állapota. Ma már önálló orvosi diszciplína foglalkozik prenatalis diagnosztikai vizsgálatok révén e titkok módszeres felfedésével s az így nyert információk állandó tökéletesítésével. E titok felfedésére a terhesség 16. hetében az anya hasfalán át hosszú tű segítségével mintát vesznek a magzatvízből, de ugyanígy mintavételül szolgálhat a magzatburok vagy a köldökzsinór is. A „jövődiasztika” a szülészeti klinikákon úgyszólván kötelező lett.

Míg korábban intim kapcsolatainkat, testünk rejtett hibáit és a várandósságot parván vagy zárt ajtók mögé rejthettük, a genetikai „embertérképezés” korában a testi szemérmesség mit sem ér. Genetikai és elektronikusan rögzített, továbbított titkaink védelme bizony komoly felkészültséget követel, hisz ma már korántsem a kandi szomszéd a legveszélyesebb kíváncsiskodó. Rögzített titkaink felkutatása jelentős anyagi előnnyel kecsegtet, s az élet legkülönfélébb területein létrehozta az elüzletiesedett titokfürkészt. Egészségünk, vásárlói szokásaink, életmódunk, az interneten felkeresett oldalak, újszülöttünk neme, egészségi állapota, családi betegségeink mind-mind értékes információkat jelentenek a marketingcégek, biztosítók, gyógyszerkutató cégek számára.

Némely titkunk feladásáért újabb, de már csak a virtuális szférában eljátszható titkolozási lehetőségekkel kárpótolhatjuk magunkat. A virtuális szféra világában ugyanis álruha nélkül is kölcsönözhető fantomszemélyiség. Így, ha az interneten két vagy több ismeretlen vált eszmét, a kommunikálók bőrszíne, neme, kora és testi fogyatékosága egyáltalán nem számít. Mindez sokban valóban új lehetőséget nyit meg – hiszen gon-

doljunk csak bele: életében először akár egy fiatal, csinos nő is komolyan vehető valamely politikai vitában is! És próbaképp az is izgalmas lehet, hogy empátiás gyakorlatok részesei lehetünk a világhálón azáltal, hogy egy időre a másik nem szerepét játsszuk... Megannyi kínálózó játék a titkosításra.

A „valós” világban viszont – főként a genetikai embertérképezés folytán – „átláthatóságunk” egyre nő. Génkészletünkkel magunk is fontos titokhordozókká váltunk. Mi több, titokhordozók maradunk halálunk után is, hiszen bár testünk elpusztul, génállományunk utódainkban tovább él. Az emberi génkészlet titkainak teljes felderítése még hosszú folyamat lesz, de úgy tűnik, a 21. század biológiailag jóval pontosabb emberképpel ajándékoz meg bennünket. Még nem dőlt el, hogy az ismert örökletes tulajdonságok ugrásszerű megnövekedése mennyiben változtatja meg egy adott közösség kialakult emberképét, vagyis az eugenika útvesztőjébe kerül-e a társadalom, vagy éppenséggel több lehetőséget ad a tudományos ismeretek bővülésével az egyénnek, hogy körültekintőbben dönthesse saját élete, életmódja, családtervezése terén.

A genetikai adat hatással lehet az egyén életmódjára, életvezetésére, párválasztására, gyermekvállalására, pályaválasztására, sőt tanulási ambícióira is. Ha valaki kellőképp kíváncsi, és felkészült a genetikai jellemzőivel való szembesülésre, elvileg szabadon dönthet a genetikai vizsgálat elvégzéséről. Erkölcsileg és jogi szempontból inkább az a kérdés, hogy miként őrizhető meg ezen értékes adatok feletti rendelkezés mások jogainak és törvényes érdekeinek sérelme nélkül.

A genetikai információ fontos lehet a társadalom számára is, hiszen számos betegség kialakulásának jobb megértését és hatékonyabb kezelését segítheti elő. Ezeket az információkat nemcsak az orvosbiológiai kutatók hasznosítanák szívesen, de a társadalomtudományok is, hiszen a genetikai kutatások, például a népességtörténet, az antropológia számára is hasznos adalékokkal szolgálhatnak. Persze, nyomós gazdasági érdekek is meghúzódnak a genetikai kíváncsiskodás mögött. Munkáltatókat, biztosítókat egyaránt komolyan érdekelhetnek munkavállalóik, pályázók, ügyfeleik genetikai adatai kockázatsökkentés, vagy éppen az optimális munkerő-kihasználás érdekében. Szerencsére ez idő tájt a magyar munkajog szerint a munkavállalótól csak olyan nyilatkozat megtétele vagy adatlap kitöltése kérhető, illetve vele szemben csak olyan alkalmassági vizsgálat alkalmazható, amely személyiségi jogait nem sérti, és a munkaviszony létesítése szempontjából elengedhetetlenül szükséges. Az 1997-ben elfogadott átfogó jellegű egészségügyi törvény épp keretjellegeből adódóan még nem foglalkozott a genetikai teszt- és szűrővizsgálatok szabályaival. Ma már nemcsak az európai normatív törekvések, de a hazai tapasztalatok is indokolják, hogy e kérdésben is törvényi szabályozás szülessen.

Genetikai emberismeretünk kétségkívül számos előnnyel jár majd, de ha egyéniségünket megfosztjuk minden genetikán kívüli tulajdonságától, csacska érzelmeitől, emberi kapcsolataitól, akkor legszentebb titkainkat veszíthetjük el, és „nem biológiai” személyiségünk megmutatására, meglehet, már csak a kibernetikai pótcselekvés marad... S ami a legrosszabb, még titkolózni sem tudunk majd igazán kedvünkre.

„A nevelés beavatás...”

Horn György, az Alternatív Közgazdasági Gimnázium pedagógiai vezetője

A titok kedves szó... Csicsergő csitrik, izzadó kiskamaszok el- és összebújása, sugdolózása, emlékkönyvek behajtott sarka, a születésnapok és karácsonyok meglepetései... Később az első szerelmek, a lógások, csavargások sora – megannyi apró titokélmény, ami

közösséget formál, s amit minden újabb generáció a sajátjaként él meg. A gyermeki világ talán legfontosabb jellemzője éppen a titkok feltárására való hajlamunk. A megismerés, az alkotás izgalma mögött szüntelen ott lappang az új és folyton újjászülető titok: erőfeszítés az ismeretlen meghódítására, önmagunk és egymás megtalálására. A felnőtt, intézményesült világ titkai már korántsem ilyen kedvesek. Hiszen többnyire a hatalom, a manipuláció, a megalkuvás titkai ezek, s az a hely, az a szervezet, amelyik a gyerekek nevelésére, felnőtté válásukig az életük kitöltésére hivatott: az ISKOLA maga is a felnőtt, a hivatalos, az intézményesült világ szolgálatára szerveződött.

A mai tömegoktatásban az egyén lényegtelen szereplő, függetlenül attól, hogy szülőről, tanárról vagy diákról van-e szó. A középiskola leginkább tantárgyakról, osztályokról, tanításról, számonkérésről, jogi-gazdasági kérdésekről, megszerezhető vizsgapapírokról, állami előírásokról szól. Az iskola állami feladatokat lát el, s ebben nincs érdemi helye az önmagát kereső, bizonytalan, határokat, szabályokat átlépő tizenéves fiatalnak. Ő csupán a munka tárgya, egyénként nem lehet fontos, nincs rá idő, nincs rá pénz, nem fér bele a munkafolyamatba. Többségünknek mindezek ellenére szép emlékei vannak alma materünkről – érthetően, hisz a középiskola életünk legszebb korszakára „tenyerel rá”, és csak ritkán tud olyan szörnyűséges lenni, hogy végképp tönkretegy mindazt, ami a tizenéves korról jár. Kellemes emlékeink azonban csak elvéve kötődnek magához az iskolához. Legtöbbször épp az iskolától, az iskola ellenére kicsikart – titkos vagy lopott – örömeink válnak maradandó élménnyé. A bulik, lógások, csavargások, tanárátverések, szerelmek, ivászatok stb., melyek sok év múltán is az osztálytalálkozók nosztalgikus beszédtemái lesznek. Ebben a középiskolának nevezett embergyárban a tanár konkrét, technológiailag zárt feladatot elvégző hivatalnok. Feladatai között nem szerepel, munkaidejébe nem fér bele az egyes tanulóval való személyes kapcsolatteremtés, az egyéni foglalkozás. Külön-külön alig van esélye bizalmas közelségbe kerülni tanítványaival, s ha netán mégis sikerülne, úgy máris jogi, lelkiismereti és szakmai dilemmák özönével találja szemben magát. A tanítványával bizalmas kapcsolatba kerülő tanár könnyen gyanúba keveredik: vajon nem árulja-e el a nevelőtestület intim titkait, megvédi-e konfliktus esetén kollégáit. Nem ritka eset, hogy a tanítványaival szorosabb kapcsolatot kialakító tanárt maga az iskola igazgatója szólítja fel, hogy számolja fel a „bratyizást”. A középiskolák tiltják a tegeződést tanár és diákja között, s a tipikus beszédmód így máig is a „csendőrpertu”... Ha egy tanár tekintettel van az egyes gyerek adottságaira, körülményeire, könnyen megkapja kollégáitól, tanítványaitól a pejoratív kivételező vagy pikkoló címkét. Ha mindezek ellenére, jelentős többletmunkával, vállalva akár a kiközösítést is, egy tanár mégis túllép merev, hivatalnoki státusán, még mindig ott tornyosul előtte a legfontosabb szakmai, emberi dilemma: miként és milyen mértékben vállalhat felelősséget egy másik emberért? Mit kezdjen az elhivatott pedagógus egy-egy őszinte beszélgetés során rábízott kényes információval? Mi módon kezelje a család belső problémáit feltáró kamasz – nemritkán segélykérő – vallomását, ha látván látja, milyen szörnyű terheket ró a gyereke az otthoni veszekedés, ha érzi: a gyerek legsúlyosabb gondjait otthonról hozza.

Könnyű dolga van a gyóntatópapnak, a pszichológusnak, az orvosnak, ügyvédnek; nekik megadatott, hogy intézményes módon, a törvény védelmével kerülhetnek az intim szféra mögé, anélkül, hogy a hatalmat, az intézményt kellene szolgálniuk. De mit tegyen a pedagógus: meneküljön, vagy vállalja hivatása egyetlen értelmét: a rábízott gyermek szolgálatát? A jog, a szervezeti hierarchia, a tanítás kötött technológiája a diákok és a tanárok között falakat épített, s aki le akarja bontani ezeket, az csakhamar

egyedül találja magát a viharos, szabad ég alatt. A tanár tanít és számon kér, s tőle függ a diák előmenetele – hogyan lehet ezt az aszimmetrikus viszonyt felbontani, s főleg hogyan juthatunk el a tantárgyakon keresztül a lényeghez, a tizenévesek titkaihoz, hogyan segíthetjük át őket a nővé, férfivá válás, az öntudatra ébredés nehézségein? A pedagógia normákat, értékeket közvetít, nem egyszerű személyes kapcsolat, barátság, meghallgatás. A tanítványaira figyelő, értéket közvetítő tanárnak ezernyi érzelmi szállal kellene kötődnie minden tanítványához, s nemcsak szigorúan az iskola falai között.

Csak hogy a jog – elvben nagyon is helyesen – megálljt parancsol számunkra az intim szféra határainál. Ma már nincs mód arra, hogy az iskola, vagy akár egy pedagógus megszabja az iskolán kívüli cselekedetek etikai normáit, magatartásrendjét, a tanárnak nincs és nem is lehet kompetenciája a hétvégi bulikra, az utcai viselkedésre, nem avatkozhat be az igazságszolgáltatás ügyeibe, mert mindez az intim szféra jog által védett rétege, s a család kompetenciája. A bulikon füvező, vadonatúj jogosítványával gyorsajtási rekordokat döntőgető fiatalemberre legfeljebb személyes eszközökkel – meggyőzéssel, tekintéllyel, érzelmi ráhatással – hathat a pedagógus, ezeknek azonban mindinkább híján van. A nevelés: beavatás – ám erre csak érett és hiteles pedagógus képes, s ő is csak legjobb pillanataiban. A magára ébredő, önmagát kereső fiatalnak pedig rendszerint éppen az iskola a legfőbb ellensége. Tőle védi a család, miatta hazudik anyja és apja, ha kell, hetente gyártva az alibi igazolásokat. Mi több, maga az iskola is, ráébredve saját negatív hatásaira, iskolapszichológust alkalmaz, hogy ő védje meg a gyereket – akár a pedagógus ellenében is... Mára sok iskolában az iskolapszichológus lett a titkok legfőbb tudója, aki legtöbbször nemigen vesz részt a nevelőtestület életében, már csak azért sem, hogy személyes kapcsolatok ne terheljék „szakmai függetlenségét”. A túlterhelt – fizikát, történelmet stb. – tanító tanár pedig jobbra hozzá küldi a „kezelhetetlen” gyereket. Hozzá, akit legalább véd a törvény, aki nem köteles tájékoztatni a szülőt vagy épp a rendőröket. Ma, ha egy tizenéves gyerek kábítószerezés miatt bíróság elé kerül, közvetlen környezetéből senki sem köteles ellene vallani – kivéve a pedagógust... Sem a szülei, sem a gyóntatója, sem az ügyvédje, sem a pszichológusa nem kényszeríthető erre, de ha akad egy tanára, akivel problémáit előzőleg megosztotta, ő csak két rossz, kényszerű lehetőség közül választhat: vagy „hivatalból” feljelenti, vagy hazugság árán menteni próbálja. Nem könnyebb a helyzete akkor sem, ha megnyerve diákjai bizalmát, minduntalan olyan titokba avatják be, ami messze túlmutat egyéni felelősségén. Ilyenkor váltig ugyanaz a dilemma: vajon megossza – megoszthatja-e – a szülőkkel tanítványa egyedül vele közölt titkait? Hiszen a törvény kötelezi erre, s a személyes felelőség terhét aligha vállalhatja, ha tájékoztatási kötelezettségét elmulasztva netán büntetőjogi konzekvenciái lesznek az ügynek. Érthető, ha a legtöbben azok közül, akik egyáltalán képesek volnának intimebb kapcsolatokra, menekülnek a diákokkal vállalt szoros, érzelmi kötelék elől. A szeretet, a figyelem pedig nem osztható korlátlanul, minden embernek csak véges számú valódi kapcsolat, személyes kötelék fenntartására van „kapacitása”. Nem tudni, egy jó pedagógus, egy tanítványaira külön-külön is odafigyelő tanár vajon hány gyerek titkait képes felelősen hordozni, és hány olyan tanítványa van, akiket el kellene küldenie, de nem teszi, hanem pedagógiai esetekkel kísérletezik. Vajon meddig tudnak a pedagógusok őszintén úgy hazudni, hogy igazat mondjanak? És lehet-e érzelmek nélkül szoros kapcsolatot tartani, „titokhordozóvá” válni?

Kétségek, kérdések, képtelen dilemmák sora, melyek bizonyosság helyett csupa ellentmondást, keserűséget, kudarcot – és némi hitet – hagynak bennünk. Hitet abban, hogy lehet talán másként is csinálni. Hisz nap mint nap látom, tudom: a régi iskola

meghalt, mégis hiszem, hogy meg lehet találni azt a hiteles kapcsolatformát, melyhez a pedagógusnak nincs szüksége a jog eszközeire, és mégsem lép a család, a szülők helyére. Hiszem, hogy van mód az iskolát az állam engedelmes szolgáltójából az egyes gyermeket segítő, közösségi helyé átalakítani. Csakis egy ilyen iskolában válhat a pedagógus a tudás hordozójából a titkok hordozójává. Enélkül csupán az álság, hazugság s a hatalmi kényszer marad... Ma még így szól egy tanár belső monológja: „Tanulj meg hazudni, édes fiam! Nézz csak rám, és hazudj a szemembe! Tudom, tegnapról orvosi igazolásod van, bár azt is tudom, hogy előttem ültél a moziban... Persze, beteg voltál, nem számít, a lényeg, hogy papírod legyen róla. Hogy a bulin a szert is kipróbáltad? Jobb, ha nem mondd, én ezt nem tudhatom...” Vagy íme, saját diákkori, kis titkaink máig sem értett kulcsa: „És arra emlékeztek, mikor meglógtunk, berúgtunk, összefeküdtünk, a Blaha tanár úr meg az egészből semmit se vett észre?” – „Dehogyanem, édes fiam, csak úgy kellett tennem, mint aki alszik, hisz épp ez a szakmám, ez az állandó tettetés: nem láthatod, hogy látom, nem tudhatod, hogy tudom – ezt csinálom huszonöt éve... Ha megnősz, egyszer talán majd megérted...”

Azóta „hivatásos titkoknok” lett belőlem is... S lám, még ma sem értem, miért kell ennek így lennie...

„A legmélyebb titok pedig Isten...”

Székely János római katolikus lelkész

Amíg a dolgok felszínén vagyunk, üresen fecsegünk. A szavak súlytalanok, és alig hordoznak jelentést. De ha néha megadatik, hogy megnyíljon előttünk a dolgok mélysége, az ember elnémul. Hisz amit átél, az szavakba alig önthető, alig közölhető. S ha mégis megpróbáljuk elmondani, ami történt, és aminek tanúi voltunk, csak úgy tehetjük, ha más is le tudunk vezetni oda a mélybe, hogy maga is átélje, ami szóval át nem adható.

A valóság mélyebb rétegei ilyen értelemben titokzatosak. A legmélyebb titok pedig Isten, az „ős-mélység” (P. Tillich), kinek éneke: a felhők futása, virágok nyílása, protonok és elektronok tánca, férfi és nő szerelme, gyerekkarc ragyogása, élet és halál. Annyira titok ő, hogy a zsidó hagyomány szerint még a nevét sem szabad kimondani; a keleti gondolkodás több áramlata szerint pedig az ember nem is állíthat Óróra semmit.

A kereszténység annyiban tér el ezen álláspontoktól, hogy abból a tapasztalatból indul ki: a Titok megnyilvánult. Mi hisszük, hogy a történelemnek volt egy nagyszerű, kitüntetett pillanata, amikor az ég és föld már-már összeért, amikor Isten egy ragyogóan tiszta életen – Jézus életén – keresztül megmutatta arcát, és odaajándékozta magát az embernek.

De azért a titok a kereszténységben is titok marad...

Ezért is nevezzük a keresztiséget bemeztetésnek, a titokba való „beavatásnak”.

S ezért is volt oly sokáig szokásban, hogy a mise második részében – ahol a Titok megjelenik (monstrancia vagy Úrfelmutatás), és mi részesedünk belőle (eucharisztia vagy Szentáldozás) – az avatatlanok nem vehettek részt. Az első keresztények számára olyannyira meghitt és mélyen átélt volt ez az ünnep, hogy azok jelenléte, akik csak külső szemlélőként nézik, zavaró lett volna.

A mai, túlzottan felgyorsult élettempó sok embert felszínessé tesz. Életünkben nincsenek nagy megrendülések, nagy megtisztulások. Mindig valami új kell, és sosem vagyunk egészen ott a jelen pillanatban. A legfontosabb szálak elszakadnak, elsekélyesednek. Sokszor egy-egy temetésen döbben rá az ember, hogy nem tud gyászolni, hogy nem érez szín-

te semmit, és alig ismerte az eltávozottat. (Például saját anyját...) A felszínen élünk csak, napi látszatteljesítményeknek. Mindenki buzgón próbálja „eladni”, reklámozni magát. Hogy aztán a mélyben van-e benne valami, az senkit sem érdekel, csak a csomagolás számít. Így legbelül – a Titok helyén – gyakran csak egyre fájdalmasabb üresség tátong.

A keresztény hagyomány *par excellence* titkos szertartása: a gyónás. Titkos azért, mert a gyónás a bűnös, téveteleg és gyenge ember őszinte és igaz találkozása Istennel. Ilyenkor a hívő álarccok, ámitás és színészkedés nélkül kér gyógyulást bűnei sebére. Kitérja lelkét, és Isten fénye beárad oda. A gyónás tehát valójában a bűnbánó ember és Isten találkozása – melynek során a pap illő tisztelettel a háttérben kell maradjon. Szerepe mindössze annyi, hogy – ha szükséges – segítse a bűnével küszködő embert őszinte bűnbánatra jutni (aminek része lehet az önként vállalt jóvátétel vagy „elégtétel” is), s hogy végül kihirdesse és közvetítse Isten gyógyító és felemelő jóságát. Nem faggatózhat, kíváncsiskodhat, s a legfőbb dolga még csak nem is az, hogy bölcs tanácsokat adjon, hanem, hogy az Istennel való találkozás segítője és közvetítő instanciája legyen. Nyilvánvaló, hogy mindaz, ami az önkéntes bűnvallás során elhangzik, teljes egészében és a szó legszorosabb értelmében: titok. Ha nem így volna, úgy a gyónás megszűnne az az alkalom lenni, melyben az ember saját sebeivel valóban Isten – és nem csak egy másik gyarló ember – elé lép. Ha viszont egy tolvaj, aki netán sok millióval meglopott valakit, tettét végül meggyónja, úgy a gyóntató joggal mondhatja, hogy bűnbánata csak akkor hiteles, ha amit elvett, visszaadja, s enélkül a feloldozást sem nyerheti el – ám a pap semmi szín alatt nem adhatja fel a tolvajt. Ha ezt tenné, úgy megszűnne a földön az a kivételes hely, ahol az ember egy társa (Krisztus képviselője) segítségével bátran Isten elé állhat bűnei terhével. Nem véletlen, hogy a gyónási titok megőrzéséért a halálra kínzott Nepomuki Szent Jánostól kezdve papok sokasága vállalta a meghurcoltatást, sőt gyakran a vértanúhalált. A gyónási titkot eláruló pap az egyházi törvény értelmében is menten elveszti hivatalát.

Papi hivatásom talán leginkább megrendítő élménye a gyóntatás. Ennek során olyan mélységben tárulnak fel életrsorok, s oly erősen érezni Isten gyógyító kezét, ahogy azt másutt, más helyzetekben csak nagyon ritkán.

„A közös titok szabadságunk záloga...”

Bízik László evangélikus börtönlelkész

Ezek a válaszok paradox módon jóval megelőzték a szerkesztőség körkérdéseit... És mert a titkokról lényegében ma sem gondolkodom másként, hozzászólásként jó szívvel ajánlom e sok évvel ezelőtti, a *Diakónia* című lapban közzétett írásomat:

Titok

J-nak

J-om, én szerelmesem,

ó, mennyire irigylem azokat, akik értik a dolgokat! Azokat, akik megmagyarázzák a jelenségeket, kapcsolatokat és történéseket bennünk és körülöttünk. Azokat, akik, ahogy hallják, már értik is a sokféle információt, miközben én alig hallom, s amit mégis, azt is csak dekódolgom. Ráadásul többnyire hiába, bár azt tudom, hogy Te vagy a Kulcs.

Már az is olyan furcsa volt, amikor először hallottam Rólad. F. T. bácsi (azóta már nem bácsizom) beszélt – korrekt úriember léte – megkapó lelkesedéssel Rólad, hogy ugyanis vagy, és hogy közel vagy hozzám. Hittem is, meg nem is, amit mondott. Aztán,

amikor egy román tett bizonyoságot jóságodról – hátamon épp egy nagy zsákot vittem –, miért, miért nem, megtöretett cinizmusom. Egyébként nem árt tisztázni: nem én mentem először Hozzád, te jöttél hozzám. Először neveden sem mertelek szólítani, csak idéztem magamban valakit, hogy menj el tőlem, mert én bűnös ember vagyok, misztérium tremendum, de Te maradtál. És én meg hirtelen boldog lettem. Misztérium faszcináns. Jelenléted messze felülmúlt minden Felőled hallottat. Aztán eljött a pillanat, amikor lélegzetem is elállt, mert nyelvem ínyemhez tapadt. Ajkad ugyanis azt mondta – persze szavak nélkül –, hogy szeretsz. Ezzel nevemen szólítottál, és Tiéd vagyok.

A nagy és fontos dolgok ugyanis mindig csendben történnek, vagy legalábbis csenddel kezdődnek, és csendbe torkollanak. A többi csak zaj, lárma, recsegés. A dolgok végén aztán finoman ott a hallgatás, akár ama aquinóinál. Amíg én beszélek, fecsegek, flörtölök és panaszkodom, addig Te hallgatsz, hiszen szavammal nem hagylak szóhoz jutni. Akkor szólalsz csak meg, amikor már elnémultam, és elfogytak szavaim. De akkor, szemben a többiekkel, akik mindent ígértek, de a tizedét sem adták, Te keveset ígértél, de mindent adsz. Az ember nem tudja, hogyan, de nő a vetés. Magától. Miközben az ember lefekszik. És fölkel. Első nap.

Aztán, amikor megszólalsz, szavaid mágikusak, megbűvölők és rabul ejtők. Az életem rámegegy, hogy értelmezzem, vonatkoztassam és magyarázzam. Többnyire azért, hogy kibújjak a kötelezettség alól. Azonban kevés sikerrel. Csak forгатom magamban, s azok áthatják sejteim és zsigereim. Nem is beszélve a szívemről, ahogy mondani szokták.

Emlékszem, azt mondtad, hogy tudod a dolgaimat. Bár adakozásaim titokban történtek, arra hivatkoztál, hogy nem lévén oly dolog (titok), mely ki ne tudódnék, hagyjam abba. Persze, Te közben – már amennyire lehetett, titokban – a fővárosba mentél, hogy megismerjed kétségbeesésemet, trükkjeimet, sumákolásaimat, meg persze álmaimat. Nyomorúságos bűneimet, kísérletezéseimet és rejtett vágyaimat. Amikor nyögve született és izzadságszagú felismeréseimre könnyedén azt felelted, hogy: „Tudom. És? Hatolj még mélyebbre!”, akkor kénytelen voltam ezt a sátoros ünnepet – s azóta is, évről évre – megünnepelni.

A Te titkod sejlett már kamaszkorom pince- és padlásrejteken bűvőhelyet kereső csavargásaimban. A belvárosi srácok ötvenhatos, lőporszagú beavatottságában, hiszen a pince az óvóhely pokla, a padlás meg a mennyország volt. Elrejtett fegyverek, jó kis lőszerlelőhelyek, dugdosott térképen megjelölve. Mondd meg, ki érti ezt, wie man's verstehen kann. Titkok tudása formál személyiséget. Csak később jött a samizdatos idők titkos konspirációja. Hiszen a közös titok szabadságunk záloga, amely összeköt és közösséget teremt. Már a héber nyelvben is egyazon gyökből ered a titok és a közösség szó, ha jól tudom. A latinok a titok szóval mintha inkább a dolgok nyilvánosság előli elrejtettségét jelölnék. Nekik államtitkaik voltak, azóta lettek szabadalmi, üzleti meg banktitkok, nekem csupán naplóm, levelezésem, meg fiókom titkai maradtak. Ám a hatalmasok félnék a kicsik titkaitól: az az igazi alattvaló, akinek magántitkai sincsenek. Így aztán levelek felnyitódnak, jegyzetek házkutatattatnak, telefonok lehallgattatnak. Mindezek ellenére – vagy éppen ezért (?) – a titkok a szabadság jelei. Megyek tovább: a német mintha az otthon, a privátszféra magánügyeire gondolna, amikor titkot mond. Jó kis történet, tudod, amikor albérlőnek álcázva épült be még lakásomba is a téglá, amíg rá nem vettem őt, hogy a főkapitányságon jelentse fel megbízóját, a titkosrendőrséget. Ült is erre szegény, rendesen, a fordulatig. Most jött el azonban annak az ideje, hogy a görögökre térjünk, akik a titkot hallgatásnak és szájbefogásnak értik – hallgatok egy s másról én is, kivételesen én fogom be saját számat, és nem más.

De mily csekélység mindez a Te szerelmed titkaihoz képest! Tested ízét a számban mindig szerettem, s véred is a legjobb: nullás, mely mindenkit gyógyíthat. Nyilvános bizonyoságtételre küldtettem, de hadd valljam be, mindig is jobban bíztam az intimitás, mint a publicitás erejében. Mert hát az életek is az intimitásból születnek, ahogy egyik, bár nekünk legdrágább gyermeked, H. is, aki a nagy víz mellett temettetett el veled együtt a halálba, hogy azonképpen feltámadásodban is részesülvén s meghalván a bűnnek, igaz és szép és jó életben járjon. Végül is az ember elhagyja atyját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté. Felette nagy titok ez. De én Rád, és két házunkra értem.

* * *

Drága sáfártársam, gyere már, hogy megvilágítsd a titkokat! Nekünk, titkok tudatlan sáfárainak, akik mind az okok, mind a célok, mind az értelem kérdésében oly homályosan látunk. Csak sejtjük, hogy az események nem olyan szimplák, de sokkal-sokkal komplementárisabbak, mint azt vélnénk. Gyere már, hogy megértsük a dolgok okát, célját és értelmét, mely mindeddig csak nem-kanti, lebegő logikád finom fonálával szőtte át a dolgok képtelen összefüggését és lehetetlen kuszaságát.

Értesd meg már velünk, hogy nélkülöd nincs a jelenségeknek szufficiens, kielégítő oka, nincs akceptábilis, nyilvánvalóan elfogadható célja, és nincs vizíbilis, látható és felfedezhető értelme! Zűrzavar, félreértés, céltalanság és értelmetlenség a dolgok, jelenségek és események önmagukban-valósága. Mi épphogy nem titkok ismerői, hanem csak a titkok létezéséről tudó sáfárok vagyunk. Annak hirdetői, hogy vannak és maradnak titkok, minden információ ellenére, mert a Te dicsőséged, hogy elrejtetted a dolgokat, ahogy Te is álruhában és inkognitóban és absconditusként meg larva-ként vagy jelen, s mi legjobb esetben is legföljebb hátadat láthatjuk. „Back”, akarom mondani „black box”, ami ránk bízott. Ezt a dobozt cipeljük, a lét nagy keresztretjvényét megfejteni nem tudván. De hidd el, kereszt rajtunk ez a rejtvény.

* * *

Önmagukban, immanensen nézve dolgaikat, csupa megmagyarázhatatlansággal, elkeseredéssel vagy felháborodottsággal küszködünk. De közben tudván tudjuk, hogy a titkoknak lesz nyitja. Sőt: ha a jelenségeket nem önmagukban szemléljük, hanem azok Veled-együtt-létét egy-egy pillanatra megérezzük, minden egészen más dimenzióba kerül.

Felsejlik a létezés egy másik logikája, ahol a dolgok látszólag a fejük tetején, valójában épp a talpukon állnak. Az a titkos logika, ahol az irgalom nagyobb lehet az igazságnál, s ahol a szeretet nagyobb a determináltságnál. Felsejlik az a titok, ahogyan a gyengeség lehet erő, a bolondság értelem, az értelem bolondság; a rossz jó, s a jó káros; az áldozathozatal szabadság, s a szabadság kiszolgáltatottság. Hogy a vakság látás, s a látás vakság; az értelmetlen és haszontalan értelmes, a sírás és szomorúság az öröm; a szegénység és üresség a gazdagság.

Mint óráját néző alkimistát, Te vagy, ó! drága J-om, én szerelmesem, aki végül is az erényt teherré és a bűnt bocsánattá varázsoltad. Benned fejtődik meg a nagy talány, ahol a csönd, íme, szóvá, s a szó végül is feleslegessé vált. Ahogy az általában lenni szokott, csak egészen máshogyan.